

NAZOROVİ DANI

ZBORNIK RADOVA 2010. – 2015.

Postira, 2015.

NAZOR U KANONU

Recepcija i mjesto Vladimira Nazora u kanonu hrvatske književnosti 20. stoljeća

Hrvatska književnost 20. stoljeća obilježena je smjenama književnih i kulturnih paradigmi koje su u značajnoj mjeri odredili značajni pisci i prepoznatljiva književna ostvarenja. Nakon 19. stoljeća koje se u književnim pregledima obično opisuje terminima koji naglašavaju liminalnost ili relativnost umjetničkih dosega, a koje je proteklo u definiranju kulturnog polja i autonomizaciji književnosti, kroz 20. stoljeće se profiliraju autori koji se i danas smatraju perjanicama nacionalne književnosti i kulture. Jedan od tih i danas prepoznatljivih autora svakako je i Vladimir Nazor. Svoje mjesto u Panteonu najprije hrvatske, a nakon toga i jugoslavenske književnosti dobio je vrlo brzo nakon prvih objavljenih tekstova. Impozantno književno djelo koje je ostvario u pedeset godina kontinuiranog rada otvaralo je prostor ideološki i formalno dispartnim prosudbama koje, uglavnom, nisu dovodile u pitanje postojeći autorov simbolički kapital, u onom smislu kako ga definira Pierre Bourdieu (1993).

Nazivajući Nazora pjesnikom "sunčanoga zdravlja i vedre snage", Milan Marjanović (1923: 3) piše o prvoj fazi Nazorova umjetničkog rada, pokazujući kako je od njegovih prvih objavljenih pjesama do šire društvene afirmacije ovog autora prošlo cijelo jedno desetljeće. Mladi, među kojima je bio i Marjanović, dočekali su 1900. godine „Slavenske legende“ kao "otkrivenje". Tek nešto mlađi od Nazora primili su tu knjigu kao svoje „sveto proljeće“. "On je bio poznat, ali nije nipošto još bio priznat; čak ni od strane mlađih nije imao onoga priznanja, koje su imali Nikolić, Domjanić, Vidrić i Begović. Živio je postrance. Krajem devedesetih godina bio se A. Tresić-Pavičić oborio na nj, naročito zbog pjesama „Equus Caballus“, „Idile“ i „Perun“. Njegove „Biblijske Legende“ su se sviđale, ali njegov je zanos za slavensku mitologiju bio naveo i jednoga vrijednog kritičara, kao što je Čedomil Jakša (dr. Čuka), na savjetovanje, da ostane na čisto lirskom polju, da se mani epske forme, da se kani slavenskih bogova, jer onaj, koji hoće da štogod čuje o starim bogovima, ima Homera i druge klasične pjesnike.“ (ibid: 17).

Trebalo je proći još cijelo desetljeće do 1910. kad Društvo hrvatskih književnika "u krupnoj knjizi" *Lirika* objavljuje izbor najboljih Nazorove lirike, nakon čega su "literarni krugovi bili (...) načistu, da je Nazor najkrupnija pjesnička pojava u suvremenoj hrvatskoj književnosti. Kritika je bila malobrojna, ali puna uvažjenja" napominje Marjanović (ibid: 76) dodajući: "jedino su kritičari klerikalnoga smjera prigovarali paganizmu Nazorovu." Kad nakon toga objavi Hrvatske kraljeve, Nazor postaje "pravi općenito priznati "pjesnik naroda", popularni predstavnik vremena i profeta novoga jednog nacionalizma koji je bio na pomolu." Ističući

"zanosan prijem knjige", Marjanović zaključuje kako je tek tada, dvanaest godina poslije *Legende* i deset godina poslije *Živane*, Nazor "skočio odjednom na vrhunac svoje kule i sada ga ugledaše svi. I razumješe ga – prvi put! I učestaše nepodijeljena priznanja." (ibid).

Od tada će njegovo mjesto u kulturnom polju¹⁴⁶ biti manje-više izvjesno, čak i u trenucima osporavanja bez obzira s koje strane ona dolazila, ili pak trenutaka zatišja u ideološki motiviranim pristupima njegovi opusu, npr. u vremenu između dva svjetska rata. "Doživio je", ističe Antun Barac (1918: 49), "najbučniju slavu od svih naših pjesnika u prošlosti i sadašnjosti." Joza Ivakić zbog toga, 1913, u jednom od svojih feljtona u "Hrvatskom pokretu" suzdržanu kritiku Vladimira Čerine estetski slabijih *Hrvatskih kraljeva* ocjenjuje ovako: "Čerina je opalio i Nazora. Nazor je dakle sankrosanktan".

Pojedine njegove zbirke, ističe Barac, onako kako su izlazile, "bile su gotovo uvijek događaj u našoj literaturi. Pojedine zbirke prihvatane su s najvećim zanosom." (ibid). U trenutku kad se javlja u hrvatskoj književnosti o njemu oduševljeno pišu najprije ranije citirani Milan Marjanović i Vladimir Čerina, a zatim, donekle, kako navodi Ljiljana Ina Gjurgjan (1996: 133) i Nehajev, Benešić i Vodnik. Svi će oni, smatra Gjurgjan, stvoriti od Nazora "mit koji će u književnosti između dva rata prerasti u kulturnu instituciju" (ibid). U tom periodu, dosljedno društveno uvjetovanoj dinamici proizvodnje i održanja kanonskog autora, Nazor će se - od izrazitog pjesnika kraja stoljeća, kako ga tumači Gjurgjan (ibid: 130), kroz tekstove najprije Milana Marjanovića i Vladimira Čerine, te kasnije Nedjeljka Mihanovića, postati utjelovljenje domoljubnog pjesnika s istaknutim mjestom u stvaranju mita nacije. Taj će spektar očekivanja, kao i onaj koji, u sociorealističkoj i poslijeratnoj kritici, naglašava Nazorov realizam i teme vezane uz NOB, zakriti druge vidove njegova stvaralaštva: pjesničkog opusa nastalog pod utjecajem antropozofije ili pak proznih ostvarenja koja svojom kompleksnošću izmiču reduciranju na hrvatsku nacionalu ili jugoslavensku ideološku usmjerenost. Tako je kritici izmakla primjerice pjesma *Pantha Rei* koja, kako ističe Gjurgjan, antropozofski pozicionirana, svojim "iznimnim osjećajem za ritam i izraz odgovara sugestivnosti jednog D'Annunzia kojeg Nazor, uostalom, i prevodi."¹⁴⁷

Nazorovo pozicioniranje u okvirima dvaju kolektivnih imaginarija, s jedne strane hrvatskog nacionalnog, a s druge jugoslavenskog i socijalističkog rezultirao je svojevrsnim kritičkim binarizmom. Problem takvih pristupa je u tome što njime

¹⁴⁶ Književno polje ili područje (fr. *champ*) kako ga definira Pierre Bourdieu (1993: 163) postao je univerzalan pojam. Nije naodmet spomenuti kako kod Bourdieua predstavlja "zaseban društveni univerzum koji ima vlastite zakone djelovanja, neovisne o politici ili ekonomiji."

¹⁴⁷ Mjesto i utjecaj antropozofije u Nazorovu opusu sve donedavno su ostajali na rubu ili izvan istraživačkog interesa proučavatelja. Osim tekstova Stanislava Župića, Nazorova prijatelja i po struci psihijatra koji o Nazoru piše ponajprije iz osobne perspektive, tek noviji tekstovi (Gjurgjan, Franković) mijenjaju tu uvriježenu optiku.

zaobilaze, prešućuju ili jednostavno previdaju, kako je spomenula i Gjurgjan, tekstovi koji se formalno i ideološki ne uklapaju u predodžbu autora koja se njima gradi. Štoviše, zauzimajući jednu od ideološki oprečnih strana, u ovom slučaju istaknuto nacionalnu ili jugoslavensku, u kombinaciji sa socijalističkim nazorima ili bez njih, kritičari reduciraju autorski opus na one tekstove s kojima najlakše mogu izići na kraj, dok druge nastoje asimilirati, "pripitomiti" ili čak obezvrijediti. S jedne strane, taj se postupak može tumačiti kao dio strategija kojima se ozakonjuje vlastito tumačenje, a koji je dio institucionalizacije kritičkog diskursa i proizvodnje književnog kanona. U tom procesu, kako je istaknuo Michel De Certeau (2003: 245), povlašteni čitatelji (kritičari, književni povjesničari) legitimiraju svoje čitanje isključivanjem drugih, inače jednako legitimnih, i to tako da ih svode na puka krivovjerja koja nisu "primjerena" značenju teksta ili ih proglašavaju beznačajnima i izručuju zaboravu. Time tekst postaje kulturalnim oružjem, nadziranim lovištem, izlikom za zakon koji ozakonjuje kao "doslovno" zapravo društveno ovlašteno tumačenje profesionalaca i intelektualaca. U Nazorovu slučaju ovaj mehanizam legitimacije vlastitog čitanja udvostručava: zahvaljujući različitim fazama autorova života i reprezentativnog opusa kao i dinamici političkih promjena i povijesnih zbivanja do kojih je došlo u pola stoljeća njegova rada. Povijesna politička alternativa: hrvatstvo-jugoslavenstvo tako usmjerava i recepciju Nazorova opusa, ne samo kroz različite faze njegova stvaralaštva i, s njima povezane, kritičare pozicionirane na oprečnim ideološkim stajalištima. S njima je povezana i još jedna tendencija koju možemo pratiti i u novijim tekstovima koji se distanciraju od isključivosti ranijih. Naime, ona koju spominje Gjurgjan, da se cjelina Nazorova opusa sagledava kroz okvire dominantnih nacionalnih i društvenih ideologija 20. stoljeća. Tako će npr. Zoran Kravar u preglednom članku objavljenom u *Hrvatskoj književnoj enciklopediji* napisati kako je "rano Nazorovo pjesništvo, premda njegova izravna tematika potječe uglavnom iz mita, religije, folkloru i duboke nacionalne prošlosti, u društvenom smislu angažirano, obuzeto prijelomnim događajima epohe između 90-ih god. XIX. st. i I. sv. rata, osobito onima koji su se mogli osmisliti sa stajališta hrvatske i jugonacionalističkih ideologija." (Kravar 2011: 185). "Bez obzira ideološke implikacije", navodi dalje, "rano Nazorovo pjesništvo uvijek je u duhovnom suglasju s civilizacijskim pesimizmom srednjoeuropske moderne i s njezinim kritičkim odnosom prema temeljnim tečevinama građanske epohe". Kravar u ovom zaključku ostavlja po strani uobičajenu percepciju Nazora kao pisca optimizma o kojem piše npr. Antun Barac (1918: 36-42). Njemu Nazor ostaje zanimljiv iz stihološke perspektive ili kao autor koji kroz vlastite "protusvjetove" realizira karakteristične antimodernističke stavove. Stoga će na kraju svoje interpretacije *Hrvatskih kraljeva* repositionirati Nazora u kontekst i progresivnih i regresivnih književnih struja, iz čega će zaključiti da "kod njega modernizam nije zavladao svim razinama pjesničkog umijeća." (Kravar, 2001: 167). Ovo tumačenje je

samo jedan od primjera koje pokazuje kako discipliniranje teksta najčešće znači da se zanemaruje ili reducira njegova potencijalno neiscrpna mogućnost interpretacije, odnosno, kako bi to De Certeau rekao, previda činjenica da čitateljska kombinatorika ostaje vlastitost teksta. Takva vrsta redukcije je još očitija kod tumačenja koja su izrazito ideološki pozicionirana i koja se, u konačnici, uvijek susreću s ostatkom koji njihova odabrana metoda ili perspektiva ne može savladati. Tako je istraživačka optika koju koristi Kravara dovela do spoznaje da je Nazorov modernizam tek uvjetan. Posljedica potrebe da se ponudi cjelovita, koherentna i homogena slika autora relativno je novijeg datuma i povezana je s razumijevanjem autorstva i oblikovanjem kanona kao popisa za određenu zajednicu reprezentativnih pisaca. Umjesto ranije relativne anonimnosti, književnost je od 18. stoljeća, kako je pokazao Michel Foucault (1994: 123), ovisna o autorstvu, pa se od autora traži ne samo potpisivanje djela, već i da "vodi računa o jedinstvu teksta koji se nalazi pod njegovim imenom; traži se da on otkrije, ili da barem naznači skriveni smisao koji ih prožima; zahtijeva se da ih on artikulira prema svom osobnom životu i prema svojim životnim iskustvima, prema zbiljskoj povijesti u kojoj su nastali. Autor je onaj koji uznemirujućem jeziku fikcije daje njegovo jedinstvo, njegovu uklopljenost u zbilju." Takva kritička perspektiva, bez obzira s koje ideološke pozicije kretala, često dolazi u situaciju da, suočena s vlastitim interpretativnim viškom, dakle u nemogućnosti da ponudi cjelovitu i koherentnu interpretaciju autorskog opusa, taj višak ili zamišljenu rascijepljenost teksta preslika na biografiju autora, tražeći u podacima iz osobne povijesti argumente koji će protumačiti ili opravdati ono napisano.

Pogledamo li povijest recepcije Nazorova djela, uočiti ćemo kako se nakon Marjanovićeve i Čerinina rada, kritički tekstovi o njemu, kako pokazuje Gjurgjan (1995: 137), zamiru. Unatoč tome, njegovo mjesto u kulturnom polju je već tada osigurano: nakon što je potvrđen u kritičkim i historiografskim tekstovima, postaje dijelom i obrazovnog sustava kao, do danas, jedan od prepoznatljivih udžbeničkih autora. Tijekom i neposredno nakon Prvog svjetskog rata, njegovi se tekstovi više ne interpretiraju isključivo politički. Josip Horvat tako piše: "Pjesnik nas sutrašnjih, kojim je pred rat bio proglašen Nazor, tijekom rata dao je od sebe glasa samo sveščicom svoje Intime, knjigom najčišće ljubavne lirike. Povučeni u se, van Zagreba, ostao je bez rezonance."¹⁴⁸ U to vrijeme on je građanski pjesnik koji, prema Gjurgjan (ibid: 186), "svojom estetiziranom i mirotvoračkom poezijom (...) pogoduje građanskom ukusu." Kao takav, naći će se na meti lijevo orijentiranih i socijalno osjetljivih kritičara poput Miroslava Krleže koji njegovu poeziju procjenjuje isuviše ornamentalnom i univerzalnom.

¹⁴⁸ Prema Gjurgjan, 1995: 137.

Svoj polemički stav¹ oblikuje i u jednoj od grotesknih scena iz Hrvatske rapsodije ("Savremenik", 1917, 5) u kojoj mađioničar i njegova menažerija alegoriziraju pjesnika Nazora i njegovu liriku kao bespredmetnu i otuđenu: "Istupio je čarobnjak, nagi čarobnjak zaogrnut antiknom togom (...). Razletjele su se po vagonu ptice zlatokrile, zabrundali medvjedi, ržu kentauri, beskrajno veliki cvrčci zapregnuti u mala kolica trčkaraju po vagonu (...). a sve više viču izvikivači u diplomatskim frakovima (...) London, Paris, Rim, Meka, svi su pali na koljena i pomolili se. Pet kontinenata zapalilo kandila pred tim objavljenjem. Veliki Napoleon preokrenuo se u grobu. Hosana! Hosana!"

Krležina je polemika ovdje, smatra Gjurgjan, manje usmjerena prema Nazoru, a više prema kolektivnoj svijesti koju povezuje s njime, a koju odbacuje kao nedjelatnu. Pri tom, dosljedno svojoj mladenačkoj retorici, upotrebljava pretjerane slike kako bi dočarao sve one koji "padaju na koljena pred katalogom Nazorovih poetskih slika, dok se Napoleon prevrće u grobu" (Gjurgjan, *ibid*: 187). Kasnije, na pragu svoje zrele faze u kojoj, kako piše Kravar (1993), "postupno prigušuje svoj revolucionarni entuzijazam i svoj estetički modernizam", Krleža će donekle izmijeniti stav prema domaćoj kulturnoj baštini, pa i prema Velikom Cvrčku, kako je ranije nazvao Nazora. "Hrvatska književnost postaje za njega fundus književnih djela koja, doduše, u većini slučajeva odražavaju skučenost domaćih društvenih prilika i kašnjenja naše kulture za promjenama književnih tendencija u većim europskim književnostima, ali među kojima nije isključena pojava vrijednih dostignuća". Tako će u tekstu *O Kranjčevićevoj lirici* (Hrvatska revija, 1931, 3) napisati: "Nazor, romantik kao i Kranjčević, stoji kod nas kao spomenik još žive romantike, koja je dala pozitivne rezultate sto godina poslije evropske." (*ibid*)

Posve je sigurno da, osim estetskih i političkih razlika, razlike u stavovima između mladog i zrelog Krleže motivira i njegovo vlastito mjesto u književnom i kulturnom polju prije i nakon Drugog svjetskog rata. Ikonoklazam ranog Krleže može se, kao i u nekim drugim slučajevima, protumačiti energijom koju mladi ili novajlije unose u dinamiku samog polja koje Bourdieu (1993: 30) primjerice definira kao polje snaga, ali istodobno i polje bitki između onih koje nastoje preoblikovati i onih koji žele zadržati postojeće stanje tog polja. Kult Nazorove poezije, pokazuje Nedjeljko Mihanović (1976: 187) od početka 20. stoljeća povremeno se javljao i zamirao. Početak mu je bio vezan uz predratnu jugoslavensku nacionalističku euforiju hrvatske mladeži koja kroz rat i nakon njega jenjava. Kasniji, tzv. estradni *nazorizam*, kako ga naziva, javio se najprije početkom Prvog svjetskog rata, a kulminira u poslijeratnoj Jugoslaviji kada raste Nazorova slava "kao pjesnika-borca i državnika" (*ibid*). Početnoj afirmaciji su najviše, kako je na početku spomenuto, pridonijeli radovi Milana Marjanovića i Vladimira Čerine, te, kako navodi Šime Vučetić (1976: 286-287), i tekstovi S. S. Kranjčevića, P. Skoka, M. Cihlara Nehajeva i A. G. Matoša koji je hvalio nacionalnu

energiju autora, a prigovarao njegovoj versifikaciji¹⁴⁹. Osim eksplicitnih kritičkih i književnopovijesnih osvrtu koji usmjeravaju i odražavaju recepciju autora, Nazorovo mjesto u kanonu hrvatske književnosti odražavaju i intertekstualne poveznice s tekstovima drugih autora koje nastaju u vrijeme objavljivanja njegovih tekstova i nakon njih. Podjednako su važne monografije i biografije autora, kao i priređena izabrana i sabrana djela¹⁵⁰, prijevodi, izvedbe i izbori koji se pojavljuju u udžbenicima. O njima iz obimne nazorološke literature možemo zaključivati tek posredno: najprije kroz Marjanovićevo svjedočanstvo o prvim kritikama i javnoj afirmaciji, zatim kroz refleksije kritičkih osvrtu na određenu temu npr. u novijim tekstovima (Gjurgjan, Franković) ili pak kraće osvrtu na recepciju kakve nude npr. Šime Vučetić ili Nedjeljko Mihanović. Vučetić (1976: 286-287), između ostalog navodi pjesmu koju Tin Ujević 1914. posvećuje Nazoru, poveznice s Krležom i utjecaj na generaciju mladih autora: D. Gervaisa, V. Zaninovića, V. Popovića, O. Delorka, P. Šegedina, I. G. Kovačića, I. Kozarčanina, I. Zidića, N. Mihanovića itd. Za razliku od njega, spomenuti Mihanović (1976: 187) tvrdi da Nazor nije imao većeg kreativnog utjecaja na neposredni književni naraštaj. "Nije stvorio grupu sljedbenika, niti je ostavio lirsku školu kao Matoš koji za života nije izdao čak niti jedne svoje knjige pjesama. Nazorov je utjecaj bio najjači nakon I. svjetskog rata, a i tada znatno više u idejnom negoli u kreativnom smislu." Na nove generacije je, tvrdi Mihanović, Nazor "djelovao više kao primjer svojevrsne bogate sadržajnosti, negoli kao uzor velikog stila" (*ibid.*). Zbog toga smatra da je njegova poezija reaktualizirana u povijesnim vremenima kad se tražila "zanosna retorična riječ, kao krilatica i lozinka". Zanimljivo je da, kao što Vučetić navodi Mihanovića među autorima na koje je utjecao Nazor, tako i Mihanović (*ibid*: 187) navodi: G. Krkleca, O. Delorka, V. Popovića i Š. Vučetića. Pri tom dodaje kako je, gledano u cjelini, svojim pjesništvom Nazor utjecao na kasniji razvoj hrvatske poezije: bilo na razni ideja (misli), bilo nadahnuća ili pak bujnog i klasičnog stila. Trajno mjesto "na Parnasu hrvatskog pjesništva" osigurava mu, prema Mihanoviću (*ibid*: 189), šezdeset-sedamdeset pjesama nastalih "u neposrednosti njegovih ditirampskih i intimnih nadahnuća", a s onu stranu onoga što se realiziralo "u njegovim epskim, estradnim, gromoglasnim, deklamatorskim i pesudoromantičnim tonovima". Kao

¹⁴⁹ Matoš (VI (1973): 210) smatra kao najpohvalnije to što je Nazor "kao slikar starodrevnog hrvatstva jedan od najvažnijih pjesnika energije, hrvatske energije. (...) Svojim kultom energije je Nazor danas najhrvatskiji, najpatriotskiji naš pjesnik."

¹⁵⁰ Pojavljivanje izabranih i sabranih djela nekog autora, pogotovo kad su priređena unutar neke institucije ili pod vodstvom autoriteta u danom području, jasna su potvrda kanonskog statusa pisca. Djela Vladimira Nazora I-XV uređuje 1946-1950 dr. Antun Barac, a objavljuje Nakladni zavod Hrvatske. Nakon toga, 1977. godine, u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Nakladnog zavoda Matice hrvatske, Mladosti, Zore i Libera objavljena su Sabrana djela Vladimira Nazora u 21 svesku koji uređuju Nedjeljko Mihanović, Ivo Frangeš, Vida Flaker, Dubravko Jelčić, Nikola Batušić i dr.

primjere navodi pjesme *Cvrčak, Konjik, Čempres, Maslina, Notturmo, Šumske idile*, zatim *Kiklop, Kentaur, Dante, Kip* - među monumentalnim arhajskim prizorima, ili *Galiotovu pesan, Zvonimirovi lađu...* te suptilnu liriku u *Turris eburnea, Nutarnje more, Zrikavac, Štap, Njezin san*.

Nazor će nakon 1910. kada zauzima reprezentativno mjesto u književnom i kulturnom polju, s većim ili manjim oscilacijama u društvenom statusu, funkcionirati kao relevantan i reprezentativan pisac. Njegov odlazak u partizane, bilo da je riječ o promišljenoj odluci ili o, kako u novijim istupima sugerira Nedjeljko Mihanović (Nazor, 2014: 287-300), o politički smišljenoj otmici, presudno je utjecao na kasniji status "narodnog" pjesnika i pjesnika NOBa. Kao takav, on i u estetski suhom razdoblju soc-realizma, zadržava reprezentativno mjesto u kulturnom polju: uključujući školski sustav i književnu recepciju. Kao primjer onodobne ideološke aproprijacije Ljiljana Ina Gjurgjan navodi studiju *Književnost u školi* (Beograd, 1967) Slavka Ledinskog namijenjenu nastavnicima i školskoj djeci. Tumačeći jednu od najljepših i najosobnijih Nazorovih pjesama *Turris eburnea* Ledinski "nije kadar reći da je tema pjesme moralna dvojba pjesnika o njegovoj društvenoj ulozi" te da završnim stihom "Kada će jednom moći da međ' ljude siđem iz te kule svoje" ovo "kad" zapravo znači "hoću li" čime se naglašava podvojenost pjesnika i svijeta. Umjesto toga nudi ovakav komentar: "Njegova kula od slonovače, ili kula svetlija bila je više privremeni zbeg iz koje je pjesnik imao pregled zbivanja. Pesnikova svest o stvaranju, o ulozi poezije nije nikad zatajila kada su bili u pitanju viši ciljevi. Odnos pesnika prema samom sebi pretvarao se u odnos pesnika prema svom narodu i prema čoveku uopšte. (...) ako je pesnik i prebivao u toj kuli, to ga nije sprečavalo da sagleda svoj položaj kao pesnika, i da novim snagama pregnu u pesnički obračun, u bojovnički poziv protiv postojeće društvene stvarnosti."¹⁵¹ U ovom ideološkom ključu, navodi Gjurgjan (ibid: 140) interpretirane su najčešće *Majka pravoslavna, Legende o drugu Titu i Dnevnik s partizanima*, ali i *Šikara, Medvjed Brundo*, pa i *Slavenske legende*.

Pod utjecajem takva čitanja šezdesetih i sedamdesetih slabi kritičko zanimanje za njegov opus: ono je, prema Gjurgjan (ibid: 140) ili političko-propagandno ili posve akademsko, "daleko od očiju javnosti". Pri tom valja napomenuti da - iako novija čitanja usmjeravaju istraživače prema interpretaciji djela, a ne života autora, ipak se recepcija odvija u okvirima "mita o Nazoru". To znači da i kritički odmak od tog mita, kao i potreba da se iznova vrednuje njegov život i djelo, referencijalno ostaju u dometu tog, na početku stoljeća stvorenog mita. Ta nova čitanja umjesto jugoslavenskog naglašavaju hrvatski profil autora i djela (Nedjeljko Mihanović, Igor Zidić), jasno upućujući na kontekst književnosti kraja stoljeća kao ishodište za razumijevanje cijelog autorova opusa (Miroslav Šicel, Branimir Donat, Viktor

Žmegač, Zoran Kravar). Knjiga Ljiljane Ine Gjurgjan, među ostalima, osvještava dominantan autorski mit te otvara prostor za ponovnu evaluaciju onog Nazora koji je ostao u procjepu između dvaju kolektivnih imaginarija 20. stoljeća. Taj je Nazor pisac individualizma, "duhovni aristokrat", kakvim su ga prepoznavali, pisac koji čak i kad piše o kolektivnim pokretima, događajima ili perspektivama zadržava fokus na jakom pojedincu koji je nositelj socijalne, političke ili kakve druge univerzalno ljudske preobrazbe. Pustiti na vidjelo tog Nazora danas znači prepoznati logiku i dosljednost autorskog senzibiliteta koji spajajući poetiku fin de sièclea s onom izraslom iz antropozofije ostvaruje svoje najkompleksnije tekstove.

Literatura

- Barac, Antun 1918. *Vladimir Nazor. Skica za studiju*. Zagreb: Nakladni zavod Jug.
- Bourdieu, Pierre 1993. *The Field of Cultural Production. Essays on Art and Literature*. Ur. R. Johnson. Cambridge, UK: Polity Press.
- De Certeau, Michael 1984. *The Practice of Everyday Life*. Berkley: University of California Press.
- - Donat, Branimir 1969. Iz djelokruga Vladimira Nazora, "Kritika" 7. Zagreb: 495-511.
- Foucault, Michel 1994. *Znanje i moć*. Prev. R.
- Kalanj, Zagreb: Globus
- Franković, Sanja 2012. *Maslina i sveti lug: Nazorove mitske teme i motivi*. Zagreb: Bibliofil.
- Gjurgjan, Ljiljana Ina 1996. *Mit, nacija i književnost "kraja stoljeća": Vladimir Nazor i William Butler Yeats*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Kravar, 2001. *Ideologem nacionalnoga srednjovjekovlja u Nazorovim Hrvatskim kraljevima*. U: Nikola Batušić, Zoran Kravar i Viktor Žmegač: *Književni protusvjetovi. Poglavlja iz hrvatske moderne*: 163-168. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kravar, Zoran 1993. *Vladimir Nazor*. U: *Enciklopedija krležijana*. Zagreb: Leksikografski zavod. <http://krlezijana.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1928> /pristup 9. travnja 2015/
- Kravar, Zoran 2011. *Vladimir Nazor*. U: *Hrvatska književna enciklopedija*. Zagreb: LZMK.
- Marjanović, Milan 1923. *Vladimir Nazor kao nacionalni pjesnik*. Zagreb: Nakl. Hrv. štamp. zavoda.
- Matoš, Antun Gustav 1973. *Sabrana djela VI. sv. O hrvatskoj književnosti*. Zagreb: JAZU.

¹⁵¹ Prema Gjurgjan, ibid: 139.

- Mihanović, Nedjeljko 1976. *Pjesničko djelo Vladimira Nazora*. Zagreb: Školska Knjiga.
- Nazor, Vladimir 1977. *Sabrana djela*. Zagreb: Mladost et. al.
- Nazor, Vladimir 2014. *Ja vjerujem: poezija religioznog nadahnuća*. Zagreb: Glas Koncila.
- Pavličić, Pavao 2012. *Krleža i Nazor*. U: Znanstveni skup Komparativna povijest hrvatske književnosti (15; 2012; Split) Komparativna povijest hrvatske književnosti. (Ne)pročitani Krleža: od teksta do popularne predodžbe: zbornik radova XV : sa znanstvenog skupa održanog od 26. do 28. rujna 2012. godine u Splitu: 11-28, Split: - Književni krug.
- Šicel. Miroslav 1978. *Povijest hrvatske književnosti*. Knjiga 5. *Moderna*, Zagreb: Liber, Mladost.
- Vučetić, Šime 1976. *Vladimir Nazor: Čovjek i pisac*. Zagreb: Mladost.
- Zidić, Igor 1975. *Glasovi u lirskom Nazoru*. U: Vladimir Nazor: *Sveti lug*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Žeželj, Mirko 1960. *Vladimir Nazor*. Beograd: Nolit.
- Župić, Stanislav 1929. *Boginja Vladimira Nazora*. Studija. Cetinje: Štampa Drž. Štamparije.
- Župić, Stanislav 1946. *Nazorove pjesničke čežnje*, Zagreb: Naklada Dubrava.